

ў гаспадарчым і грамадска-палітычным жыцці СССР, ускрыў новыя адносіны, якія ў выніку перамогі соцыялізма стварыліся паміж класамі, а таксама паміж нацыямі савецкага грамадства, паказаў велізарныя перавагі савецкага грамадскага і дзяржаўнага ладу.

К 1936 году, калі была прынята Сталінская Канстытуцыя, у нашай краіне адбыліся велізарныя змены ў эканамічнай і класавай структуры савецкага грамадства. Мудрая ленінска-сталінская палітыка індустрыялізацыі краіны і калектывізацыі сельскай гаспадаркі ператварыла нашу краіну ў перадавую і самую магутную індустрыяльна-калгасную соцыялістычную дзяржаву. Грамадская ўласнасць на прылады і сродкі вытворчасці зацвердзілася ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі як непарушная аснова савецкага ладу. Соцыялізм моцна ўвайшоў у штодзённы быт савецкага народа. Безваротна адыйшлі ў нябыт эксплуатацыя, беспрацоўе, разарэнне, галеча працоўных. Усе эксплуатаатарскія класы ў нашай краіне былі ліквідаваны.

Савецкае грамадства складаецца цяпер з двух дружэственных, зусім новых, вызваліўшыхся ад эксплуатацыі класаў — рабочых і сялян, разам з якімі, «у адной запражы з імі», ідзе ўперад да перамогі камунізма новая, савецкая інтэлігенцыя, якая ўсімі карэннямі звязана з рабочым класам і сялянствам.

Велізарныя змены ў галіне народнай гаспадаркі і ў класавай структуры савецкага грамадства суправаджаліся далейшым умацаваннем брацкай дружбы народаў СССР.

У выніку няўхільнага ажыццяўлення ленінска-сталінскай нацыянальнай палітыкі, дзякуючы дапамозе вялікага рускага народа былія адсталыя ўскраіны царскай Расіі за гады савецкай улады ператварыліся ў квітнеючыя соцыялістычныя рэспублікі з высока развітымі прамысловасцю, сельскай гаспадаркай і культурай. Пераўтвораныя карэнным чынам старыя нацыі Расіі ператварыліся ў соцыялістычныя нацыі вялікага Савецкага Саюза, звязаныя непарушнай дружбай.

Характарызуючы брацкае супрацоўніцтва, што ўстанавілася паміж народамі СССР, таварыш Сталін у сваім гістарычным дакладзе аб праекце Канстытуцыі ўказаў: «Адсутнасць эксплуатаатарскіх класаў, якія з'яўляюцца асноўнымі арганізатарамі міжнацыянальнай калатні; адсутнасць эксплуатацыі, якая культывіруе ўзаемнае недавер'е і распальвае нацыяналістычныя страстці; наяўнасць ва ўладзе рабочага класа, які з'яўляецца ворагам усякага заняволення і верным носьбітам ідэй інтэрнацыяналізма; фактычнае ажыццяўленне ўзаемнай дапамогі народаў ва ўсіх галінах гаспадарчага і грамадскага жыцця; урэшце, росквіт нацыянальнай культуры народаў СССР, нацыянальнай па форме, соцыялістычнай па зместу, — усе гэтыя і падобныя ім фактары прывялі да таго, што змянілася ў корані аблічча народаў СССР, знікла ў іх пачуццё ўзаемнага недавер'я, развілося ў іх пачуццё ўзаемнай дружбы і наладзілася, такім чынам, сапраўднае брацкае супрацоўніцтва народаў у сістэме адзінай саюзнай дзяржавы».

Сталінская Канстытуцыя — гэта Канстытуцыя вялікага супрацоўніцтва народаў СССР. У ёй усебакова і паслядоўна выражаны прынцыпы ленінска-сталінскай нацыянальнай палітыкі і ў законадаўчым парадку замацаваны дасягнутыя ў нашай краіне поспехі гэтай палітыкі.

Ленінска-сталінская нацыянальная палітыка Савецкага Саюза і вялікая дружба народаў выражаны і ў дзяржаўнай будове СССР, які ажыццявіў добраахвотнае аб'яднанне роўнапраўных савецкіх соцыялістычных рэспублік — дзяржаўны саюз народаў. Непарушная дружба народаў

СССР з'яўляецца адной з асноўных сіл савецкага грамадства, адной з крыніц сілы і матунасці нашай савецкай дзяржавы.

Вялікая Айчынная вайна з асаблівай сілай прадэманстравала перад усім светам усю веліч непарушнай дружбы і брацтва паміж народамі, якія насяляюць вялікі Савецкі Саюз, паказала жыццёвасць савецкай многанациональнай дзяржавы і яе перавагу над любой буржуазнай дзяржавай. «Цяпер, — указваў таварыш Сталін у сваім выступленні перад выбаршчыкамі 9 лютага 1946 года, — гутарка ідзе ўжо не аб жыццездольнасці савецкага дзяржаўнага ладу, бо яго жыццездольнасць не падлягае сумненню. Цяпер гутарка ідзе аб тым, што савецкі дзяржаўны лад аказаўся ўзорам многанациональнай дзяржавы, што савецкі дзяржаўны лад прадстаўляе такую сістэму дзяржаўнай арганізацыі, дзе нацыянальнае пытанне і праблема супрацоўніцтва нацый вырашаны лепш, чым у любой іншай многанациональнай дзяржаве».

* * *

У дакладзе аб праекце Канстытуцыі СССР таварыш Сталін паказаў сапраўдны дэмакратызм Савецкай Канстытуцыі, глыбока і ўсебакова раскрыў яе прынцыповае адрозненне ад канстытуцый буржуазных дзяржаў.

Канстытуцыя СССР упершыню ў гісторыі чалавецтва не абвешчае фармальна тых ці іншых прынцыпы або правы грамадзян, якіх няма ў сапраўднасці, як гэта робяць буржуазныя канстытуцыі, а прадстаўляе сабой вынік пройдзенага шляху, — устанаўляе поўную адпаведнасць абвешчаемых правоў і прынцыпаў з тым, што ёсць у рэчаіснасці. Канстытуцыі буржуазных краін замацоўваюць у законадаўчым парадку прынцыпы капіталізма, прыватную ўласнасць на прылады і сродкі вытворчасці, эксплуатацыю чалавека чалавекам, незабяспечанасць працоўнай большасці і раскошу непрацоўчай паразітычнай меншасці. Усемагчымыя сцверджанні буржуазіі і яе аналагетаў аб буржуазнай «свабодзе» і «дэмакратыі» служаць толькі шырмай, прыкрыццём эксплуатаатарскай сутнасці буржуазнай дзяржавы.

У Сталінскай Канстытуцыі адлюстраваны асноўныя прынцыпы, устойлівага сацыялізма: сацыялістычная ўласнасць на прылады і сродкі вытворчасці, ліквідацыя эксплуатацыі і паразітычных класаў, ліквідацыя беспрацоўя і знішчэнне галечы мас, права ўсіх грамадзян на атрыманне работы і іх абавязак працаваць у адпаведнасці з сацыялістычным прынцыпам: «Хто не працуе, той не есць».

Сталінская Канстытуцыя ў адрозненне ад канстытуцый буржуазных дзяржаў не ўтойвае сваёй класавай сутнасці. У артыкуле I Канстытуцыі СССР указваецца: «Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік ёсць сацыялістычная дзяржава рабочых і сялян». Уся ўлада ў СССР належыць працоўным горада і вёскі ў асобе Саветаў дэпутатаў працоўных, а дзяржаўнае кіраўніцтва грамадствам належыць рабочаму класу, як перадавому класу грамадства. Канстытуцыя СССР законадаўча замацоўвае парадкі, выгадныя працоўным.

Канстытуцыі буржуазных дзяржаў замацоўваюць парадкі, патрэбныя і выгадныя пануючаму класу, кучцы эксплуататараў. Яны выражаюць класавыя эгаістычныя інтарэсы кіруючай меншасці. Таму буржуазія і яе ідэолагі ўсяляк спрабуюць утойць класавую прыроду канстытуцый буржуазных дзяржаў. З мэтай абману працоўных мас буржуазныя канстытуцыі многа гавораць аб «народзе», аб «агульным добрабыце», аб «свабодзе, роўнасці і брацтве». Усе гэтыя пышныя словы з'яўляюцца не чым іншым, як маскіроўкай, разлічанай на абман мас.

«Буржуазныя канстытуцыі, — указвае таварыш Сталін, — звычайна абмяжоўваюцца фіксаваннем фармальных правоў грамадзян, не клапаця-

чыся аб умовах ажыццяўлення гэтых правоў, аб магчымасці іх ажыццяўлення, аб сродках іх ажыццяўлення. Гавораць аб роўнасці грамадзян, але забываюць, што не можа быць сапраўднай роўнасці паміж гаспадаром і рабочым, паміж памешчыкам і селянінам, калі ў першых ёсць багацце і палітычная вага ў грамадстве, а другія пазбаўлены і таго і другога, калі першыя з'яўляюцца эксплуатаатарамі, а другія эксплуатаемымі. Або яшчэ: гавораць аб свабодзе слова, сходаў і друку, але забываюць, што ўсе гэтыя свабоды могуць ператварыцца для рабочага класа ў гук пусты, калі ён пазбаўлены магчымасці мець у сваім распараджэнні адпаведныя памяшканні для сходаў, добрыя друкарні, дастатковую колькасць друкаванай паперы і г. д.»¹.

У краінах імперыялізма ўсяляк выганяюцца, ліквідуюцца апошнія рэшткі дэмакратыі, буржуазія пераходзіць да ўсё больш адкрытых, тэрарыстычных метадаў дзяржаўнага кіраўніцтва. Гэта асабліва ярка відаць на прыкладзе Злучаных Штатаў Амерыкі. Канстытуцыя ЗША, прынятая яшчэ ў XVIII стагоддзі, даўно стала фікцыяй. На словах амерыканская канстытуцыя абвясчае роўнасць грамадзян, багатых і бедных, капіталістаў і рабочых. Аднак усімі гэтымі правамі карыстаюцца толькі капіталісты, а рабочыя масы вымушаны ісці ў наёмнае рабства да капіталістаў, знаходзіць прытулак у трушчобах і халупах, жыць упрогаладзь, плаціць непасільныя падаткі.

ЗША — краіна жорсткай эксплуатацыі працоўных, росту галечы, дзікага рабства, самавольства і гвалту. В. І. Ленін у 1918 годзе ў «Пісьме да амерыканскіх рабочых» пісаў, што: «Амерыка стала разам з тым адной з першых краін па глыбіні бяздоння паміж жменькай абнаглелых мільярдаў, якія захлёбваюцца ў брудзе і ў роскашы, з аднаго боку, і мільёнамі працоўных, якія вечна жывуць на мяжы галечы, з другога»². Штогадовы прыбытак у 92% амерыканскіх сямей наможа меншы таго, што неабходна мець, каб не памерці з голаду. Рады беспрацоўных у ЗША няспынна лавялічваюцца ў выніку згортвання прамадзянскіх галін прамысловасці, выкліканага шалёнай гонкай узбраенняў. Зараз у ЗША налічваецца звыш 20 мільёнаў беспрацоўных і поўбеспрацоўных. Амерыканскі рабочы жыве з дня ў дзень пад страхам звальнення з работы, бо, страціўшы работу, другую ён знайсці не можа.

Аналагічнае становішча мае месца і ў іншых капіталістычных краінах. У маршалізаванай Італіі налічваецца каля 4,5 мільёна беспрацоўных, каля 3 мільёнаў у Заходняй Германіі і г. д.

У гутарцы з Рой Говардам таварыш Сталін гаварыў: «Мне цяжка ўявіць сабе, якая можа быць «асабістая свабода» ў беспрацоўнага, які ходзіць галодным і не знаходзіць прымянення сваёй працы. Сапраўдная свабода ёсць толькі там, дзе знішчана эксплуатацыя, дзе няма прыгнечання адных людзей другімі, дзе няма беспрацоўя і галечы, дзе чалавек не дрыжыць за тое, што заўтра можа страціць работу, жыллё, хлеб. Толькі ў такім грамадстве магчыма сапраўдная, а не папяровая, асабістая і ўсякая іншая свабода».

У Совецкай дзяржаве ў выніку соцыялістычнай рэвалюцыі і перамогі соцыялізма ўпершыню ў гісторыі права на працу ажыццёўлена на справе. Праца ў нашай краіне ператварылася ў справу чэсці, справу славы, справу долбесці і геройства.

У артыкуле 118 Канстытуцыі Саюза ССР гаворыцца: «Грамадзяне СССР маюць права на працу, гэта значыць права на атрыманне гарантаванай работы з аплатай іх працы ў адпаведнасці з яе колькасцю і якас-

¹ І. Сталін. Пытанні ленінізма, выд. 11, стар. 517.

² Ленін. Творы, т. 28, стар. 25.

до». Гэта азначае, што кожны, без выключэння, здольны да працы грамадзянін СССР можа атрымаць у сваёй краіне работу, што кожнаму грамадзяніну не толькі забяспечана прымяненне яго сіл у прадукцыйнай працы, але і аплата працы ў адпаведнасці з яе колькасцю і якасцю. Гэта азначае, што грамадзянін СССР забяспечан ад усякага сваявольства ў справе аплаты яго працы, што дзяржава строга ахоўвае крыніцу яго сродкаў існавання, гарантуючы справядлівую аплату працы.

У Савецкім Саюзе няма і не можа быць беспрацоўя. У пасляваенны перыяд штогод, у сярэднім на 2 мільёны чалавек, расце колькасць рабочых і служачых, занятых у народнай гаспадарцы. Савецкія людзі, ажыццяўляючы сваё права на працу, правільна бачаць у ёй не толькі гарантыю ад галечы, ад беспрацоўя, не толькі забяспечанне кожнаму магчымасці палепшыць сваё матэрыяльнае становішча, але і гарантыю ажыццяўлення ўдзелу ва ўмацаванні сацыялістычнай дзяржавы, ва ўздыме ўсёй краіны на новую, вышэйшую ступень, у прасоўванні ўперад да камунізма.

Сталінская Канстытуцыя гарантуе грамадзянам СССР права на адпачынак. У артыкуле 119 Канстытуцыі гаворыцца:

«Права на адпачынак забяспечваецца ўстанаўленнем для рабочых і служачых васьмігадзіннага рабочага дня і скарачэння рабочага дня да сямі і шасці гадзін для раду прафесій з цяжкімі ўмовамі работы і да чатырох гадзін — у цэхах з асабліва цяжкімі ўмовамі работы; ўстанаўленнем штогодных адпускоў рабочым і служачым з захаваннем заробтнай платы; прадастаўленнем для абслугоўвання працоўных шырокай сеткі санаторыяў, дамоў адпачынку, клубаў». І БЕЛАРУСЬ

Сталінская Канстытуцыя патрабуе спробага захавання ўстаноўленай працягласці рабочага дня рабочых і служачых з тым, каб ім быў забяспечаны нармальны адпачынак.

У буржуазных краінах працягласць рабочага дня залежыць ад волі капіталістаў, а закон, які стаіць на стражы інтарэсаў буржуазіі, дазваляе выкарыстаць рабочых і служачых так, як гэта выгадна ўладару прадпрыемства. Працоўныя капіталістычных краін падвяргаюцца бязлітаснай эксплуатацыі з боку фабрыкантаў, заводчыкаў і іншых дармаедаў.

У сучаснай Англіі працягласць рабочага дня не абмежавана ніякім законам. Не абмежавана працягласць рабочага дня большасці рабочых трумэнаўскай Амерыкі. У Аргенціне, Чылі і іншых краінах капітала рабочы дзень батракоў дасягае 14 — 16 гадзін.

Сталінская Канстытуцыя гарантуе грамадзянам СССР права на матэрыяльнае забяспечанне ў старасці, а таксама ў выпадку хваробы і страты працаздольнасці. Гэта права забяспечваецца шырокім развіццём сацыяльнага страхавання рабочых і служачых за кошт дзяржавы, бясплатнай медыцынскай дапамогай працоўным, прадастаўленнем у іх карыстанне шырокай сеткі курортаў.

Савецкая дзяржава клапаціцца аб старых і інвалідах. Пенсіі па старасці прызначаюцца пажыццёва. Яны ўстанаўляюцца ўсім рабочым і служачым па дасягненні пэўнага ўзросту і пры наяўнасці адпаведнага працоўнага стажу. Пенсія выплачваецца і ў тым выпадку, калі пенсіянер працягвае працаваць.

Вялікая работа праводзіцца па абслугоўванню інвалідаў. Савецкая дзяржава не толькі забяспечвае іх пенсіяй, але і дае магчымасць авалодаць новымі прафесіямі, займацца пасільнай працай. Інвалідам прадастаўляюцца ільготы пры атрыманні пуцёвак у санаторыі, дамы адпачынку і г. д.

У нашай краіне матэрыяльная дапамога аказваецца ўсім працоўным горада і вёскі. У калгасах, згодна Сталінскаму статуту сельскагаспадарчай арцелі, ствараецца фонд дапамогі інвалідам, старым, часова страціў-

шым працаздольнасць за кошт адлічэння да двух процантаў валавога прыбытку калгаса.

Іншая справа ў капіталістычных краінах. Прадпрыемцу не патрэбен пастарэлы, хворы чалавек. Яго цікавіць толькі адно — выціснуць з рабочага як мага больш прыбытку. Ададаўшы ўсё жыццё працы на іншых, рабочыя капіталістычных краін у старыя гады або пры інваліднасці вымушаны паміраць у галечы, ад голаду і хвароб.

Сталінская Канстытуцыя абвясчае і замацоўвае на справе права ўсіх грамадзян СССР на адукацыю. Гэта права забяспечваецца ўсеагульна-абавязковай пачатковай адукацыяй, бясплатнасцю сямігадовай адукацыі, сістэмай дзяржаўных стыпендый выдатнікам вучобы ў вышэйшай школе, навучаннем у школах на роднай мове, арганізацыяй на заводах, у саўгасах, машынна-трактарных станцыях і калгасах бясплатнага вытворчага, тэхнічнага і аграінамічнага навучання.

Колькасць вучняў у нашай краіне расце з года ў год. У 1950 годзе колькасць вучняў у пачатковых, сямігадовых і сярэдніх школах, тэхнікумах і іншых сярэдніх навучальных установах складала 37 мільёнаў. У вышэйшых навучальных установах навучалася 1 мільён 247 тысяч студэнтаў.

Дзякуючы таму, што грамадзяне СССР маюць гарантаванае права на адукацыю, у нашай краіне бесперапынна ўзрастае колькасць асоб, атрымаўшых сярэднюю і вышэйшую адукацыю, павышаецца агульны адукацыйны ўзровень насельніцтва. Толькі за пасляваенную пяцігодку народная гаспадарка нашай краіны атрымала 652 тысячы спецыялістаў з вышэйшай і 1 мільён 278 тысяч з сярэдняй адукацыяй. У СССР шырока ажыццёўлена атрыманне агульнай і спецыяльнай адукацыі без адрыву ад вытворчасці. Створана сетка агульнаадукацыйных школ для дарослых, дзе рабочыя і калгаснікі ў вольны ад работы час атрымліваюць адукацыю.

У буржуазных краінах адукацыя для працоўных недаступна. У ЗША — краіне, якая фанабэрыцца сваёй «цывілізацыяй» — на 75 мільёнаў дарослага насельніцтва прыпадае 20 мільёнаў непісьменных. Штогод 6 мільёнаў дзяцей, або 20 процантаў усіх дзяцей школьнага ўзросту, не вучыцца, бо навучанне ў школах платнае і абыходзіцца вельмі дорага. Матэрыяльныя ўмовы жыцця працоўных у ЗША такія, што толькі нямногія могуць паслаць сваіх дзяцей у школу. Усё гэта прамы вынік палітыкі трумэнаўскага ўрада, занятага нястрымнай гонкай узбраенняў. ЗША звыш 75 процантаў свайго бюджэту трацяць на ўзбраенне і толькі 1 процант на патрэбы асветы. Ва Францыі на ўтрыманне паліцыі выдаткоўваецца сродкаў у 3 разы больш, чым на народную асвету. У Англіі спынена будаўніцтва новых школ, а ў існуючых плата за навучанне настолькі высокая, што 80 процантаў англійскіх дзяцей вымушаны пакінуць навучанне ў школе. Працоўным буржуазных краін фактычна закрыт доступ у вышэйшыя навучальныя ўстановы.

**З поўным тэкстам
дакумента можна
азнаёміцца ў будынку
бібліятэкі**